

УДК 338.142

DOI: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i53.74434>

РОЗВИТОК ОСВІТНЬОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Євсєєва О. О., д.е.н, професор (УкрДУЗТ)

Автором визначені пріоритети в діяльності освітнього комплексу України в умовах євроінтеграції. Розглянуто сутність соціальної ефективності освітнього комплексу. Ефективність системи освіти розглядається як соціально-педагогічна проблема. Визначено, що причини незадовільного стану справ у сфері освіти пов'язані з посиленням технократичних тенденцій, ігноруванням гуманістичних аспектів, недооцінкою людського чинника. Доведено, що вплив систем освіти на науково-технічний та економічний прогрес значно зріс. Обґрунтовано, що в умовах євроінтеграції більш високий освітній рівень стає чинником підвищення загальної і виробничої культури, готовності до оволодіння новою технікою, до зміни праці.

Ключові слова: освітній комплекс, система освіти, ефективність освітнього комплексу, євроінтеграція.

РАЗВИТИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Евсеева О. А., д.э.н, профессор (УкрГУЖТ)

Автором определены приоритеты в деятельности образовательного комплекса Украины в условиях евроинтеграции. Рассмотрена сущность социальной эффективности образовательного комплекса. Эффективность системы образования рассматривается как социально-педагогическая проблема. Определено, что причины неудовлетворительного состояния дел в сфере образования связаны с усилением технократических тенденций, игнорированием гуманистических аспектов, недооценкой человеческого фактора. Доказано, что влияние систем образования на научно-технический и экономический прогресс значительно выросло. Обосновано, что в условиях евроинтеграции более высокий образовательный уровень становится фактором повышения общей и производственной культуры, готовности к овладению новой техникой, к изменению труда.

Ключевые слова: образовательный комплекс, система образования, эффективность образовательного комплекса, евроинтеграция.

DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL COMPLEX OF UKRAINE UNDER CONDITIONS OF EUROINTEGRATION

*Ievsieieva O.O., Doctor of sciences (Economics), professor
(Ukrainian State University of Railway Transport)*

The author defines the priorities of the educational complex of Ukraine under conditions of Eurointegration. The essence of social efficiency of the educational complex. The effectiveness of the system of education is considered as a socio-pedagogical problem. Determined that the reasons for the unsatisfactory state of Affairs in the education sector linked with the strengthening of technocratic tendencies, disregard of humanist aspects, the underestimation of the human factor. It is proved that the influence of education systems on scientific, technical and economic progress has increased significantly. It is proved that in conditions of Eurointegration a higher education level becomes a

factor of increasing total production and culture, willingness to learn new technology, to changes in labor.

Keywords: *educational complex, education system, efficiency of the educational com.*

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими та практичними завданнями. Метою розвитку освітнього комплексу України в умовах євроінтеграції є підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу країни, забезпечення підвищення конкурентоспроможності національної економіки, досягнення стабільного сталого розвитку і підвищення добробуту громадян, створення можливості для успішного просування України шляхом розбудови економіки і суспільства, заснованих на знаннях [4, с. 342]. Тому наукова проблематика розвитку освітнього комплексу України в умовах євроінтеграції є дуже актуальною і потребує інтенсивних наукових розробок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор з посиланням на джерела. Питання розвитку освітнього комплексу не втрачають своєї актуальності упродовж вже багатьох десятиліть, що знайшло віддзеркалення в працях зарубіжних і вітчизняних учених. Для аналізу розвитку системи освіти України нами використані праці вітчизняних вчених, серед яких: Г. І. Башнянин [1], О.А. Грішнова [2], О.А. Дубасенюк [3], В.І. Куценко [5], С. Л. Пакулін [7], В.П. Третьяк [8], Н.І. Флінта [9].

Виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Вивчення теоретико-методологічної суті проблем та пріоритетів розвитку освітнього комплексу України в умовах євроінтеграції виявило відсутність єдиних точок зору. Це визначило мету і завдання проведеного дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Цілі дослідження: визначити пріоритети в діяльності освітнього комплексу України в умовах євроінтеграції; розглянути сутність соціальної ефективності освітнього комплексу; довести, що причини незадовільного стану справ у сфері освіти пов'язані з посиленням технократичних тенденцій, ігноруванням гуманістичних аспектів, недооцінкою людського чинника; довести, що вплив систем освіти на науково-технічний та економічний прогрес значно зріс;

обґрунтувати, що в умовах євроінтеграції більш високий освітній рівень стає чинником підвищення загальної і виробничої культури, готовності до оволодіння новою технікою, до зміни праці.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасна соціально-економічна ситуація, що склалася в нашій країні, потребує сутнісних змін у всіх сферах суспільного життя, в тому числі й в освіті [3, с. 12]. Не викликає сумнівів, що для потреб інноваційного розвитку країни освітній комплекс відіграє надзвичайно важливу роль. Він є не лише зв'язуючою, але й конструктивною ланкою в системі трьох головних складових інноваційної економіки: «наука – освіта – виробництво». Освітній потенціал виступає одночасно як джерело поповнення науки кадрами і як головний фактор оволодіння сучасними знаннями, необхідними для забезпечення економічного, соціального і культурного розвитку України на основі використання передових досягнень науки, технологій, інновацій [4, с. 344].

Система освіти сучасної України стратегічно має євроінтеграційний вектор розвитку. Нині в економічно розвинутих країнах зростає роль вищої освіти, університетів у побудові соціально-економічних систем інноваційного типу [6]. На рубежі століть створюється європейський простір вищої освіти, в якому вузам відводиться центральна роль у розвитку європейського культурного виміру, у стимулюванні соціально-економічного розвитку регіонів. Тому визначення пріоритетів розвитку освітнього комплексу України є актуальною науковою проблемою. Це сприяє раціональному використанню бюджетних коштів.

Нами були виявлені пріоритети в діяльності освітнього комплексу України в умовах євроінтеграції, зокрема:

- підтримка якнайширшої участі України в міжнародних, зокрема європейських, дослідницьких програмах;
- сприяння обміну досвідом щодо розробки Національної рамки кваліфікацій;
- поширення здвоєних програм на рівні

магістрату та бакалаврату між українськими та закордонними (країни ЄС, зокрема Франція, також країни СНД, КНР, інші країни) вищими навчальними закладами;

– сприяння міжвузівським та міжінституційним зв'язкам, зокрема за напрямом Україна - США;

– розвиток договірно-правової бази співробітництва України в галузі освіти з її традиційними та новими партнерами;

– зміцнення позицій України серед лідерів на світовому ринку освітніх послуг. З 2011 році Україна ввійшла до першої двадцятки країн – лідерів на світовому ринку освітніх послуг.

Доцільно розвивати співробітництво з країнами ЄС для обговорення плану та проведення навчань та консультування з метою підвищення рівня обізнаності та участі України в 7-ій Рамковій програмі ЄС з розвитку наукових досліджень і технологій (РП7) (та європейських мережах підтримки досліджень, розробок та інновацій, а також стимулювання партнерів з країн ЄС до співпраці з українськими організаціями.

Необхідно розуміти, що фінансування вищої освіти – це не витрати, а вкладення. Серед політиків дедалі менше тих, котрі це розуміють: частка освітян у Верховній Раді неухильно скорочується від скликання до скликання. Сьогодні кількість народних депутатів – представників від учительства становить десять відсотка. Це при тому, що працівників освіти в Україні понад два мільйони. Однак, існують і такі негативні тенденції розвитку вищої освіти: надмірна комерціалізація освіти; в навчальному процесі значно понижена роль викладання природничих наукових дисциплін, що в минулому у вітчизняній освіті забезпечувало загальний високий рівень фундаментальної підготовки студентів, формувало їх науковий світогляд та інноваційну культуру; майже повністю ліквідовано середню ланку системи професійної підготовки кадрів – професійно-технічні училища і технікуми, що призвело до диспропорцій у системі вищої освіти; в Україні недостатньо розвинена система післядипломної вищої освіти, вона не забезпечує згідно з вимогами інноваційного розвитку неперервне оновлення фахового рівня всіх працюючих членів суспільства; вища освіта, як і наука, залишається майже повністю відстороненою від процесу

формування інноваційної економіки. Гострота і складність виявлених проблем потребують системних стратегічних рішень.

Удосконалення системи, механізму і процесу менеджменту освіти нами вбачається в переорієнтації їх на концепцію якості освіти. Якість освіти - це комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне і практично ефективно формування компетентності та професійної свідомості. Тут можна виділити три групи характеристик: якість потенціалу досягнення мети освіти, якість процесу формування професіоналізму і якість результату освіти. Результат освіти - це, зрештою, усвідомлення професії та соціальної відповідальності.

Якість освіти характеризує не лише результат освітньої діяльності - властивості фахівця – випускника вищого навчального закладу, але і чинники формування цього результату, яка залежить від мети освіти, змісту і методології, організації і технології. Усе це характеристики, на формування яких необхідно свідомо впливати, а отже, якими необхідно управляти. Освіта потребує системи управління якістю, яку повинен мати кожен ВНЗ. Така система неможлива без сучасної, комплексної системи оцінки як якості освіти в цілому, так і всіх його складових окремо. Чим точніше побудована оцінка і повніше враховуються характеристики, тим більш успішним може бути управління якістю освіти.

На сучасному етапі важливе впровадження в Україні освіти, яка спрямована на виробниче використання знань, інформації і технологій. Вона потребує приведення у відповідність до інноваційних вимог таких елементів системи, як: інтелектуальний потенціал суспільства; вертикаль «наука - освіта - виробництво»; система структурних пріоритетів; організаційно-інституційний режим; фізичне середовище інновацій; система соціалізації і освіти; фінансові основи діяльності; адаптація до зовнішнього контексту інноваційних перетворень.

Інновації в освіті є закономірним явищем, динамічним за характером і розвивальним за результатами, їх запровадження дозволяє вирішити суперечності між традиційною системою і потребами в якісно новій освіті. Сутнісною ознакою інновації є її здатність впливати на

загальний рівень професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі, регіоні. Як системне утворення інновація характеризується інтегральними якостями: інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційне середовище. Джерелом інновації є цілеспрямований пошук ідеї з метою розв'язання суперечностей, її освоєння відбувається шляхом апробації в формі педагогічного експерименту або пілотного впровадження. Розвиток інновації залежить від того, наскільки соціально-психологічне середовище потребує нової ідеї. Подальше існування інновації пов'язане з переходом у стадію стабільною функціонування. Отже, інновації в освіті — це процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану. Слово «інновація» має багатомірне значення, оскільки складається з двох форм: власне ідеї та процесу її практичної реалізації. Стрімкий розвиток сучасних знань та технологій вимагає синтезу науки і виробництва, що реалізується на рівні консалтингових центрів, які є осередками науково-технологічних досліджень країн і регіонів. Він сприяє підвищенню ефективності освітнього комплексу України.

Підвищення ефективності освітнього комплексу України має ґрунтуватися на економічному, техногенно-економічному та соціально-економічному підходах, які враховують вплив факторів, що зумовлюють цей процес. Перший зорієнтований на мобілізацію фінансових ресурсів і локалізацію джерел фінансування, другий передбачає адаптацію освіти до потреб виробництва і ринку, а третій ставить завдання формування з боку суспільства належних умов індивідуальної адаптації молодого спеціаліста до реалій економічної дійсності, передусім у разі тимчасової незатребуваності економікою пропозиції певної частини робочої сили. Основним принципом реалізації соціально-економічної функції освітнього комплексу є системність.

Сутність соціальної ефективності освітнього комплексу полягає в

максимальному використанні освіти як чинника соціального прогресу при мінімумі витрат, усіляких побічних негативних наслідків. Мається на увазі не лише скорочення економічних витрат для отримання найбільш значних навчально-виховних результатів, але і пом'якшення стресу при відриві дітей від батьків, що посилюється з розвитком суспільно організованих форм виховання і навчання, подолання односторонності розвитку учнів, зменшення моральних втрат, викликаних сегрегацією різних вікових груп школярів і т.п.

Досягнення «замовлених» суспільством певних соціальних і економічних результатів, на нашу думку, складає глибинний сенс функціонування усього освітнього комплексу в цілому й усіх його елементів окремо. На відміну від інших видів економічної діяльності, результати освіти виражаються не в створенні якихось засобів поліпшення життя людей, а безпосередньо в удосконаленні і розвитку самої людини. У результаті організованого навчально-виховного процесу різко підвищується і економічна, і соціальна віддача людини, його здатність створювати нові матеріальні блага, засоби життя, будувати нові стосунки між людьми.

Сам навчально-виховний процес, його механізми й закономірності становлять відносно самостійну сферу громадського життя, функціонування якого відбувається за специфічними законами педагогічної науки. Соціально-економічні аспекти в ньому є ніби вищим поверхом, де визначаються стратегічні цілі освітнього комплексу, вихідні цінності та методологічні позиції. Проте в переважній більшості випадків у повсякденній практиці вони залишаються наче в тіні.

Основний же зміст навчально-виховного процесу - це вирішення приватних і конкретних завдань: навчити кого-небудь читати, писати, добувати квадратні корені, розбиратися в географічних картах, доводити теореми, користуватися персональним комп'ютером, включатися в колективну роботу, виконувати в разі необхідності роль лідера, дотримуватися правил поведінки в навчальному закладі і суспільстві тощо. Разом з тим вирішуються і морально-психологічні завдання: у виховуваних долаються або послаблюються негативні установки, утверджуються і міцніють позитивні,

збагачується і підносяться потреби, розвиваються розумові і фізичні здібності. Досягнення в цій галузі і є педагогічні результати, які разом з видатками, затратами часу і сил тих, хто навчає, і тих, хто навчається, служать показником педагогічної ефективності діяльності окремих педагогів, навчально-виховних установ або ефективності використовуваних педагогічних методів, тих або інших організаційних форм, технічних засобів, цілісних учбово-виховних систем.

Усі педагогічні процеси, цілі і результати мають більш - менш виражені соціальні й економічні сторони, які можна залежно від практичних завдань або враховувати, або абстрагуватися від них. Оскільки проводиться установка на комплексний підхід до пізнання суспільно організованих, інституційних процесів навчання і виховання, остільки ефективність освіти розглядається в нашому дослідженні як соціально-педагогічна проблема. Причому поняття «соціальне» береться в широкому сенсі, як таке, що включає «економічне». При розгляді різних питань ефективності освітнього комплексу в умовах євроінтеграції можуть ставати предметом переважної уваги аспекти або економічні, або соціальні, або педагогічні. Подібні виділення робляться для того, щоб на наступному етапі глибше зрозуміти явища, що вивчаються, в їх єдності і цілісності. Якби не були фінансові та матеріально-технічні можливості, методики й технічні засоби навчання, ефективність усіх систем і підсистем освітнього комплексу вирішально залежить від ефективності праці конкретних педагогів, від їх людських і професійних якостей.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. 1. В умовах євроінтеграції система освіти може впливати на науково-технічний прогрес опосередковано - через зміни в соціальній структурі і соціальний розвиток суспільства. Вплив систем освіти на науково-технічний та економічний прогрес значно зріс. В умовах євроінтеграції більш високий освітній рівень стає основою підвищення загальної і виробничої культури, готовності до оволодіння новою технікою, до зміни праці.

2. Науково-освітній потенціал характеризується не фактичним, а теоретичним максимально можливим виходом

за цих об'єктивних умов. Наприклад, використання не за призначенням учених та інженерно-технічних працівників безпосередньо означає зниження економічної ефективності науки й освіти, але не науково-освітнього потенціалу суспільства. Величина останнього залежить не стільки від кількості людей, які мають дипломи й атестати, скільки від фактичного рівня знань, здібностей та вмінь, тобто від якості наукової й освітньої підготовки. В умовах євроінтеграції визнання виняткової значущості науково-освітнього потенціалу як чинника економічного розвитку сучасного суспільства не повинно приховувати гострих суперечностей, невіршених проблем. В умовах науково-технічної революції, що розгорнулася, його подальше нарощування, а найголовніше - використання в національному господарстві явно не відповідають новим об'єктивним вимогам. Ця ситуація носить глобальний, планетарний характер, але особливої гостроти вона набула в Україні в останні десятиліття. Причини незадовільного стану справ у цій сфері пов'язані з посиленням технократичних тенденцій, ігноруванням гуманістичних аспектів, недооцінкою людського чинника.

3. Особливий науковий і практичний інтерес в умовах євроінтеграції представляє кількісна оцінка економічної ефективності роботи об'єктів освітнього комплексу. Визначення ефективності функціонування сприяє підвищенню якості аналітичної економічної роботи практичних економічних служб установ освітнього комплексу регіону, розробці науково обґрунтованої стратегії їх розвитку. Актуалізується проблема розробки єдиного підходу до оцінки ефективності роботи установ освітнього комплексу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Башнянин Г. І. Соціально-економічна ефективність освітнього комплексу суспільства / Г. І. Башнянин, О. М. Свінцов, П. П. Гаврилко, М. Б. Шморгай [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlntu/22_7/365_Basz.pdf.

2. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грішнова. – К. : Знання, 2001. – 254 с.

3. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті // Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. - Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. - С. 12–28.

4. Євсєєва О.О. Удосконалення державного регулювання розвитку системи освіти в регіоні / О.О.Євсєєва // Бізнес Інформ. – 2012. – № 12 (419). – С. 341-346.

5. Куценко В.І. Сталий розвиток: стратегія і тактика формування через призму соціогуманітарної сфери / В.І. Куценко. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2012. – 168 с.

6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>

7. Пакулін С. Л. Модернізація й підвищення ефективності вищої освіти України: зміст, проблеми, системні ефекти / С. Л. Пакулін// Проблеми економіки. – 2013. – № 1. – С. 310–315.

8. Третяк В.П. Стан і пріоритети розвитку системи освіти Харківщини / В.П. Третяк, С.Л. Пакулін, // Сб. науч. тр. «Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте '2007». Т. 4. Экономика. – Одесса: Черноморье, 2007. – С. 4–6.

9. Флінта Н.І. Інтеграція системи освіти України в світовий освітній простір / Н.І. Флінта// Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Географія. – 2002. – №2. – С. 283–286.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДУЗТ Сухорукова Т.Г.

УДК 331.2

ПОБУДОВА ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*Пакуліна А.А., к.е.н, доцент (ХНУБА),
Пакуліна Г.С, студентка (УкрДУЗТ),
Рубан Л.Р., студентка (ХНУБА)*

Автори статті доводять, що в сучасній економіці організаціям при вирішенні задачі підвищення ефективності їх діяльності за допомогою посилення мотивації працівників необхідно орієнтуватися на оплату праці. Науково обґрунтовано визначення інноваційної системи оплати праці і запропонована нова класифікація систем оплати праці з позиції інноваційної складової, що дозволяє комплексно аналізувати взаємозв'язок між оцінкою ефективності роботи організації і трудовим внеском працівників. Визначені і класифіковані чинники зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування організації (у тому числі пов'язані з її життєвим циклом), що чинять вплив на трансформації оплати праці в сучасній економіці України. Доповнений перелік і дана змістовна характеристика принципів розробки інноваційних систем оплати праці робітників з урахуванням сучасних тенденцій ринку праці України, розвитку нестандартних форм зайнятості і необхідності індивідуального підходу до встановлення розмірів заробітку.

Ключові слова: *система оплати праці, інноваційна система оплати праці, класифікація, гнучка система, трансформація.*